

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΖΩΗ

ΝΕΑ ΣΚΗΝΗ: *Τὸ μυστικὸ τῆς Κοντέσσας Βαλέραινας*, δράμα εἰς μέρη τρία ὑπὸ Γρηγορίου Ξενοπούλου.*

Ἐπὶ τέλους ἡ «Νέα Σκηνή» μᾶς ἔδωκε ἐφέτος ἓνα ἔργον πρωτότυπον, «Τὸ Μυστικὸ τῆς Κοντέσσας Βαλέραινας» τοῦ κ. Ξενοπούλου. Ἄς ἐξάρωμεν τὸ γεγονός. Πνιγόμεθα μέσα εἰς τὴν ἀσφυκτικὴν θεατρικὴν ἀτμοσφαιραν μας καὶ ζητοῦμεν εἰς μάτην, καὶ ἀπὸ τὴν «Νέαν Σκηνὴν» ἀκόμη, ν' ἀναπνεύσωμεν ὀλίγην δροσιὰν τέχνης.

Ἐίχαμεν γράψει ὀλίγας γραμμάς περὶ τοῦ ἔργου τοῦ κ. Ξενοπούλου, ὅταν πρὸ δύο μηνῶν τὸ ἐδιάβασε εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων». Τὰ προτερήματα ποῦ εἶδα τότε, ἀκούων αὐτὸ ἀπὸ τὸν συγγραφέα, τὰ εἶδα καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς Μιὰ ζωὴ καὶ μιὰ τραγικότης ἐσωτερικὴ, ποῦ κινεῖται μέσα εἰς ἓνα περιβάλλον φύσει φαιδρὸν. Μιὰ ἀπεικόνισις τῆς κοντέσσας Βαλέραινας ἀριστοτεχνικὴ, τόσον, ποῦ δύσκολα θὰ λησμονήσω τὴν ἀρχοντικὴν αὐτὴν μορφήν τῆς Ζακύνθου. Εἶναι ἀπὸ ἐκείνας ποῦ μένουσιν παντοτεινὰ μέσα μας, ὅταν μίαν φορὰν μᾶς τὰς παρουσιάσῃ ὁ καλλιτέχνης τῶν. Ἡ εὐτυχισμένη ἐποχὴ, ἡ σχεδὸν σὰν παραμῦθι, ποῦ «οἱ Βαλεραῖοι ἐκάνανε τραπέζια στοὺς Ἀρχιναάρχους τῆς Βενετίας, περαστικούς ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, μὲ χρυσᾶ πιάτα καὶ μὲ χρυσᾶ μαχαιροπήρουνα, καὶ ἔπειτα τὰ σηκόνανε ὅλα μὲ τὸ τραπεζομάντηλο, καὶ γιὰ τιμὴ τοῦ ξένου τους, τὰ πετούσανε στὴ θάλασσα», ἔπειτα ἡ σημερινὴ δυστυχία ποῦ πνίγει τοὺς Βαλεραῖους, ἡ τόσον βαρεῖα καὶ καταθλιπτικὴ ὥστε ν' ἀναγκάζονται νὰ πουλήσουν καὶ τὰ τελευταῖα βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τῶν, εἶνε τόσαις ὠραίαις πινελιαῖς, τόσα ὠραῖα χρώματα ποῦ ἀπολίζουσι ἀριστοκρατικά τὸ δράμα, ἓνα δράμα ποῦ ἐξελίσσειται ἀπλοῦν, ἀπλού-

* Κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ «Μυστικοῦ» ὁ συγγραφεὺς περιέκοψε διάφορα μέρη.

στατον, σὰν τὴν ἡμέραν, ποῦ ξημερώνει καὶ πηγαίνει σιγὰ σιγὰ πρὸς τὴν δύσιν της.

Μία πάλι τῆς παλαιᾶς ἀρχοντιᾶς μὲ τὴν Ἀνάγκην, μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῆς Βαλέραινας. Ἡ μᾶλλον μία πάλι τῆς Ἀνάγκης κατὰ τῆς παλαιᾶς ἀρχοντιᾶς, ποῦ ἀσειστὴ δέχεται τὰ κτυπήματα καὶ ἥρεμη, ὡς ποῦ ἐξανίσταται ὑπερήφανη καὶ μεγάλη καὶ περιφρονητικὴ. Ὁ κόντε Μανώλης ὁ υἱὸς της, ἡ νύφη της ἡ Τασία, ἡ γραῖα ὑπερέτριά της, ὁ ἔγγονός της ὁ Παυλάκης, αὐτοὶ ἐκπροσωποῦν τὴν Ἀνάγκην ἢ ὁποῖα ἐρχεται νὰ τὴν παρακαλέσῃ, νὰ τὴν συγκινήσῃ, νὰ τὴν ἀναγκάσῃ ν' ἀποκαλύψῃ τὸ μυστικὸ, ποῦ θὰ ἔσωζε τὸ ἀρχοντικὸν τῶν. Νά: ἓνας παλαιὸς γνώριμος τοῦ κόντε Μανώλη, ὁ Τζώρτζης ὁ Πάπουζας, ποῦ ἔχει γυρίσει ὅλον τὸν κόσμον καὶ ξέρει τί θὰ πῆ χρῆμα καὶ τί ἀξίζει, θέλει ν' ἀγοράσῃ τὸ γιαιτρικὸ αὐτὸ τῶν ματιῶν, ποῦ γιαιτρεύει ἀλάθευτα, ποῦ ἡ φήμη του ἔχει φθάσῃ ἔξω ἀπὸ τὴν Ζάκυνθο, εἰς τὰς Ἀθήνας. Καὶ ἐκεῖνος τότε νὰ τὸ ἐκμεταλλευθῇ καὶ ἔτσι νὰ γίνῃ πολὺ μεγαλιτερο τὸ καλὸ γιὰ αὐτὸς ποῦ ξέρει ἀπὸ δουλειᾶς, θὰ τὸ διαφημίσῃ παντοῦ.

Μὰ ἡ κοντέσσα τὸ ἀκούει ψυχρά. Τὰ χρήματα δὲν τὴν κλονίζουσι. Τὸ γιαιτρικὸ αὐτὸ πηγαίνει ἀπὸ Βαλέραινα σὲ Βαλέραινα καὶ τὸ Βαλερέϊκο τὸ δίνει, χρόνια καὶ χρόνια τώρα, γιὰ ψυχικὰ. «Καὶ ψομί νὰ μὴν εἶχαμε νὰ φᾶμε ἐγὼ καὶ τὰ παιδιὰ μου, οὔτε ἓνα κουταλάκι νὰ μὴ μᾶς ἔμνεσκε γιὰ νὰ τὸ πουλήσωμε ἢ νὰ τὸ βάλωμε σημάδι στὸ Μόντε, θὰ ἐπροτιμοῦσα χίλιες φορὰς νὰ πεθάνωμε ὅλοι παρὰ νὰ δώσω τὸ γιαιτρικὸ τῶν Βαλέραινων γιὰ λεφτά».

Τὸ γιαιτρικὸ αὐτὸ τῶν ματιῶν εὐρίσκειται εἰς τὸ Βαλερέϊκο ἀπὸ τὸ 1620. «Ἐκεῖνο τὸ χρόνο, διηγεῖται ἡ Κοντέσσα στὸν Πάπουζα, ἦλθε στὴ Ζάκυνθο ἀπὸ τὸ Μωριά κατατρεγμένος γέρος, ἄρρωστος καὶ μισοπεθαμένος ἓνας καλόγερος Κρητικὸς. Τὸν ἔλεγον πάτερ-Ἀγάπιο. Ἡῦρε ἄσυλο στὸ Βαλερέϊκο. Ἡ Βαλέραινα τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἡ γυναικα τοῦ κόντε Νικόλα Ἀλιβίζου Βαλέρη, (σηκώνεται καὶ δείχνει μίαν εἰκόνα στὸν τοῖχο) ἐκείνου ἐκεῖ, ποῦ ἂν ἔχετε ἀκουστά, ἔλαβε καὶ μέρος μὲ δική του γαλέρα στὴ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, καὶ ἡ Βαλέραινα τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐδέχτηκε τὸν ἅγιον ἄνθρωπο, τὸν ἐλέησε, τὸν ἐπεριποιήθηκε, τὸν ἐξαρρώστησε, καὶ σὲ λίγες ἡμέρας—κατὰ τὴν ἐπιθυμία του—τὸν ἔστειλε στὸ μοναστήρι τῆς Ἀναφωνήτρας, ὅπου, ὥστερ' ἀπὸ καμπόσον

καιρό, ὁ καλόγερος ἀπέθανε. Φεύγοντας ἀπὸ τὸ σπίτι μας ὁ πάτερ· Ἄγαπιος, ἄφησε στὴν εὐεργέτρα του σημάδι εὐγνωμοσύνης ἐτοῦτο τὸ ἅγιο εἰκόνισμα τῆς Παναγίας τῆς Βατοπεδικῆς, καὶ μαζί με τὴ χρυσὴ Παναγία, καὶ τὴ συνταγῆ τῆς σκόνης τῶν ματιῶν. Ἦταν κι' αὐτὴ κληρονομιά, ἓνα παμπάλαιο μυστικό, ποῦ δὲν τὸ ἤξερε ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἅγιον ἄνθρωπο. Τὸ παράδωσε λοιπὸν στὴ Βαλέραινα καὶ τῆς ἐπαράγγειλε καὶ τὴν ὥρκεισε νὰ τὸ κρατῆ μυστικό καὶ νὰ τὸ χαρίζη γιὰ τὰ μάτια τῶν χριστιανῶν καὶ γιὰ τῆς ψυχῆς τῶν πεθαμένων τῆς. Πεθαίνοντας ἡ Βαλέραινα ἐκεῖνη παράδωκε τὸ εἰκόνισμα καὶ τὸ μυστικό στὴ νύφη τῆς, αὐτὴ πάλι στὴ δική τῆς, κι' ἔτσι ἀπὸ Βαλέραινα σὲ Βαλέραινα, μέσα σὲ τρακόσα σχεδὸν χρόνια, τὸ εἰκόνισμα καὶ τὸ μυστικό ἔφθασαν στὰ χέρια μου.

Πάπουζας.— ὦ, τί ἄραϊο ποῦ εἶναι!

Βαλέραινα.— Μοῦ τὰ παράδωκε ἡ συχωρεμένη ἡ πεθερά μου. Λίγες ἡμέρες πρὶν νὰ πεθάνῃ μ' ἐκάθισε κοντὰ τῆς, στὸ κρεβάτι, μοῦ διηγήθηκε ὅλη τὴν ἱστορία, μοῦ ἔδωσε τῆς ὁδηγίαις τοῦ γιαιτρικοῦ, μαζί με τὴ γραφτὴ συνταγῆ, καὶ στὸ τέλος μοῦ εἶπε: «Σ' ὀρκίζω φρικτὰ, νὰ μὴν τὸ φανερώσης, νὰ μὴν τὸ πουλήσης, νὰ μὴ γυρέψῃς ποτε νὰ ὠφεληθῆς στὸ παραμικρὸν καὶ σ' ὅποια νὰ βρεθῆς περίστασι κι' ἀνάγκη. Εἶναι ψυχικό! ἂν τὸ κάμῃς ἀλλοιωτικά, εἶνε γραφτὸ ἐτοῦτο τὸ σπίτι νὰ μείνῃ δίχως Βαλέραινα καὶ νὰ ξεκληρίσῃ. Πρόσεξε! Δὲν ἔχεις τὸ δικαίωμα νὰ φανερώσης σ' ἄλλον ἄνθρωπο γεννημένο τὸ μυστικό, παρὰ ὅταν ἔλθῃ ἡ ὥρα νὰ σὲ καλέσῃ καὶ σένα ὁ θεός, στὴ γυναῖκα ποῦ θὰ πάρῃ, με τὸ καλό, στεφάνι ὁ Μανώλης μας».

Ὁ Πάπουζας, πρὶν ἀναχωρήσῃ, διπλασιάζει τὴν προσφορὰν του εἰς τὸν κόντε Μανώλη καὶ τὴν Τασία, οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν τώρα, ἀκόμη περισσότερο, νὰ πείσουν τὴν Κοντέσσαν νὰ παραδώσῃ τὸ μυστικό εἰς τὴν νύφη τῆς, διότι δὲν ἠξεύρει πότε θὰ πεθάνῃ καὶ ἂν ἀπέθαινε ἐξαφνικὰ θὰ ἐχάνετο τὸ μυστικό. Ἡ Βαλέραινα ἀρχίζει νὰ ὑποχωρῆ πρὸ τῆς λογικῆς. Καὶ θὰ τὸ παραδώσῃ χωρὶς νὰ ὀρκίσῃ τὴν Τασία. Ἔτσι θὰ εἶνε ἐκεῖνη ἐλεύθερη νὰ τὸ δόσῃ τοῦ Πάπουζα. Ἡ δυστυχία τῶν παιδιῶν τῆς τὴν κάμνει νὰ ὑποκύψῃ. Ἄλλ' ἔχει ἓνα σχέδιον. « Ἡ ἀπόφασίς μου, γεννημένη ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκεῖνη τῆ θλιβερῆ, ἀόριστη ἀκόμη καὶ ἀνάλαφρη, ἔβαλε ρίζα δυνατὴ στὴν ψυχὴ μου.»

Τὸ μυστικό ἀποκαλύπτεται. Ἄλλ' ἡ προαγγελομένη καταστροφὴ δὲν ἐπέρχεται. Ὁ Πά-

πουζας, ἓνας πλαστογράφος, συλλαμβάνεται καὶ φυλακίζεται. Ὁ κόντε Μανώλης διορίζεται ἀστυνόμος.

Ἄν ἐπαίξετο ἀμέμπτως τὸ δράμα αὐτό, βεβαίως θὰ ἐκέρδιζε πολὺ. Ἐκτὸς τῆς κυρίας Παρασκευοπούλου ἡ ὁποία ἠθοῦν τὸν ρόλον τῆς καὶ ἐνέκλεισε εἰς τὴν στάσιν τῆς, εἰς τὴν φωνὴν τῆς, εἰς τὴν ἐν γένει ὑπόκρισιν, (παραβλέπομεν τὰς μικρὰς ἑλλείψεις), τὴν μοναδικῆς ὁμορφίαις μορφὴν τῆς Βαλέραινας, καὶ ἡ ὁποία ἐσκορπίζε γύρω τῆς τὴν ποίησιν τῆς ἀρχοντιᾶς, τῶν παραδόσεων, τοῦ σπιτιοῦ, οἱ ἄλλοι ἠθοῦντες, ποιοὺς λίγο ποιοὺς πολὺ, ἔμειναν ἔξω τοῦ δράματος. Ἐχρειάζετο τελείως καλὴ ἀπόδοσις διὰ νὰ μὴ χάνωνται οἱ λεπτοὶ χρωματισμοί, οἱ μὴ προσπίπτοντες ζῶηροὶ στὰ μάτια. Τί διαφορὰ, ἂν οἱ μύσται τῆς «Νέας Σκηνης» δὲν ἐπερίμεναν περὶ τὸ ὑποβολεῖον τὴν ἐκ βάθους βοήθειαν!

Ἀπὸ «Τὸ Μυστικό τῆς Κοντέσσης Βαλέραινας» λείπουν ἡ χονδραῖς πινελιαίς, ποῦ συνήθως ἀποτελοῦν καὶ τὴν σκηνηκὴν ἐπιτυχίαν. Τὸ κοινὸν δὲν εἶνε ἓνας, δύο, πέντε ἄνθρωποι ποῦ θὰ προσέξουν καὶ θὰ εἰσδύσουν εἰς τὸ δράμα καὶ θὰ αἰσθανθοῦν τὰς λεπτὰς καλλονὰς ἐνὸς ἔργου φιλολογικοῦ. Χρειάζεται κάτι ἄλλο, ἰσχυρότερον. Ἡ δρασις βραδύνει, καὶ ἀκριβῶς εἰς τὴν βραδείαν αὐτὴν ἐξέλιξιν ἔγκειται ἡ ὁμορφία τοῦ ἔργου τοῦ κ. Ξενοπούλου, εἰς τὰς λεπτομερείαις, εἰς τοὺς ἐλαφροὺς τόνους, οἱ ὅποιοι δυστυχῶς χάνονται ἐπάνω εἰς τὴν σκηνηκὴν καὶ ἀδυνατοῦν ἐπομένως νὰ δώσουν καλλιτεχνικὴν ἐντύπωσιν. Καὶ ὁ διάλογος μακραίνει τόσον πολὺ, ἐπ' ἀπειρον, κουραστικός. Ἴσως αὐτὴ ἡ ἐπέτεσις, ἡ καλλιτεχνικὴ ἄλλως τε, ἡ ἐγκλείουσα καὶ χρῶμα καὶ πραγματικότητα καὶ μελέτην, ἔκαμε τὸν συγγραφέα νὰ λησμονήσῃ τὰ κύρια σημεῖα. Ἴσως ἓνας ἄλλος, ὀλιγώτερον καλλιτέχνης τοῦ λόγου, θὰ ἐπρόσεχε περισσότερο εἰς κάτι, θεμελιώδες, ποῦ ἐκίνησε καὶ τὴν ἰδικὴν μου προσοχὴν, εἰς τὸ ὅτι, ἀντὶ νὰ πλέκεται τὸ δράμα περὶ τὸ μυστικό τῆς Κοντέσσης, καταντᾷ αὐτὸ τὸ μυστικό, ἡ ἀποκάλυψις του δηλαδὴ, ν' ἀποτελῆ τὸ δράμα.

Ἐπειτα, πῶς θὰ ἤθελα νὰ ἐπήρχετο ἡ καταστροφὴ, ἢ νὰ λείψῃ τοῦλάχιστον ~~ἡ~~ φαιδρὰ λύσις του! Ἦμπορεῖ νὰ ἦναι ἀληθινὴ, πολὺ ἀληθινὴ, ἀλλὰ δὲν συγκινεῖ. Εἶναι σὰν μία παραφονία μέσα εἰς τὴν τεχνοτροπίαν τῆς Κοντέσσης. Δὲν ἠθέλησε νὰ κάμῃ τραγωδίαν ὁ συγγραφεύς. Ἔστω. Ἀλλὰ πάλιν, ἡ ἐξαγγελλομένη δῆθεν λύσις διὰ τῆς αὐτοκτονίας τῆς Βα-

λέραινας, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἐπιτυχής; Καὶ τὸ πραγματικὸν τέλος ποῦ ἐπέρχεται μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ κόντε Μανώλη; Φοβοῦμαι μήπως οὔτε αὐτὸ δὲν ἰκανοποιῆ τελείως τὸ καλλιτεχνικὸν αἶσθημα τοῦ συγγραφέως. Τὸ ἰδικόν μου τοῦλάχιστον ὁμολογῶ ὅτι ὄχι.